فصلنامه ایده های نوین روانشناسی
دوره ۱۳، شماره ۱۷ ، تابستان سال ۱۴۰۱

اثربخشی آموزش مجازی بر یادگیری دانش‌آموزان دوره متوسطه در دوره کرونا

دِلارام مقیمی بیدهندی[۱]

چکیده

بدون شک دوره همه‌گیری کرونا، باعث تحول زیادی در اتفاقات روزمره زندگی افراد شد. با استفاده از آموزش الکترونیکی بسیاری از محدودیت‌های آموزش به شیوه‌ی سنتی رفع گردید. در حقیقت می‌توان آموزش الکترونیکی را مقدمه‌ای برای تحقق یکی از جنبه‌های حقوق بشر دانست که عبارت از ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی برای همگان بود. تحقیقات نشان داد که دانش‌آموزان به نسبت معلمین مهارت بیشتری در به‌کارگیری نرم‌افزارهای آموزشی داشته و همچنین بر اساس این تحقیق تقریباً نیمی از مدارس دارای تکنسین رایانه نبود که نشان‌دهنده این عامل بود که شرایط مناسب به منظور استفاده از آموزش مجازی فراهم نیست. این شیوه سعی داشت تا از هر دو نوع روش آنلاین و آفلاین به صورت ترکیبی به منظور ایجاد بهترین تعامل با فراگیران و افزایش کارایی روش‌های آموزش مجازی استفاده نماید. عواملی چون ساختارهای مختلف سامانه مدیریت آموزشی، اختلاف سلایق در طراحی متن و محتوا، روش‌های متفاوت آزمون و ارزیابی، کاهش ارتباط فیزیکی بین معلم و فراگیر و نیز توجه به حجم سرمایه‌گذاری بر ابزارها و زیرساخت‌ها و آمادگی نیروی انسانی بر پیاده‌سازی آموزش مجازی باعث شد که آسیب‌های ورود ابزار الکترونیکی چون تبلت به فضای آموزشی احساس شود. پژوهش حاضر از لحاظ هدف جزء تحقیقات کاربردی و از لحاظ روش تحقیقی کیفی (مروری) به حساب می‌آید. جامعه آماری پژوهش حاضر سایت‌های معتبر (اریک، مگ ایران، پرتال جامع علوم‌انسانی و...) ، مقاله‌ها و پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌ها بود. یافته‌ها نشان داد آموزش مجازی به عنوان رکن مؤثر در آموزش می‌تواند با رفع چالش‌ها موجب افزایش بهره‌وری آموزش و یادگیری، دسترسی عمومی و.... شود به شرط آن که بدان توجه شود و با بررسی‌های بیشتر الگویی جامع (الگوی حکمرانی آموزش مجازی) برای نحوه استفاده از آن در آموزش و پرورش تدوین گردد.

واژه‌های کلیدی: آموزش مجازی، یادگیری، کرونا

[۱] کارشناسی ارشد سنجش واندازه گیری (روانسجی)، دانشکده روانشناسی، **دانشگاه آزاد اسلامی**، واحد تهران مرکز، تهران، ایران

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

۱. مقدمه

از عمده‌ترین تأثیرات ویروس کرونا بر بخش آموزش و مدارس و دانشگاه‌ها بود که برای حفظ سلامت دانش‌آموزان و معلمین و اساتید و دانشجویان کلیه فعالیت‌های این مراکز تعطیل و بهترین راهکار برای جبران آموزش به‌صورت آنلاین و از راه دور بود که این نیز یکسری مزایا و معایب را در پیش داشت. آموزش آنلاین[۱] در دوران همه‌گیری ویروس کرونا از اهمیت خاصی برخوردار گشته است (شکاری سردشت، ۱۴۰۰).

توسعه و استفاده از فناوری‌های ارتباطی در سیستم‌های آموزشی، حرکتی برای تغییر در آموزش هستند که موجب تسهیل ارائه و دریافت برنامه‌های آموزشی در فواصل مکانی شده‌اند. پیشرفت در فناوری‌ها راه‌های جدیدی را برای ایجاد و افزایش روش‌های نوین تدریس بر روی معلمان گشوده است. این تغییرات تکنولوژی بر آموزش خصوصاً روش‌های تدریس اثر چشمگیری داشته است. آموزش برخط یکی از انواع آموزش مجازی و بی شک برترین نوع آموزش مجازی است که طی آن معلم و دانش‌آموز در یک‌زمان مشخص وارد کلاس مجازی شده و در یک محیط مجازی با یکدیگر در تعامل قرار می‌گیرند. در آموزش مجازی برخط معلم می‌تواند با ارائه فایل‌های پی‌دی‌اف و اسلایدهای پاورپوینت و صدا و تصویر خود مباحث آموزشی موردنظر را با دانش‌آموزان در میان بگذارد. در شرایط پاندمی کووید -۱۹ مهم‌ترین راهبردهای مقابله با آثار تعطیلی مدارس بهره‌گیری از ظرفیت فضای مجازی است باید بهره‌گیری از این فضا به‌گونه‌ای باشد که مشکل فقدان تعامل را اندکی کاهش دهد فضای مجازی باید در طراحی آموزشی و تدوین طرح درس‌ها مورداستفاده قرار گیرد که بتواند بیشترین فرصت تعامل را فراهم کند (رحمانی، ۱۳۹۹).

در حال حاضر آموزش‌های مبتنی بر رایانه و اینترنت را می‌توان از به‌روزترین نوع آموزش‌ها عنوان کرد که انواع آموزش الکترونیکی در حال حاضر به طور خلاصه شامل موارد زیر هستند: آموزش مدیریت کامپیوتر [۲] ، آموزش به کمک کامپیوتر[۳]، آموزش آنلاین هم‌زمان[۴]،آموزش آنلاین ناهم‌زمان آموزش الکترونیکی ثابت[۵]، آموزش الکترونیکی تطبیقی[۶]، آموزش الکترونیکی خطی[۷]، آموزش آنلاین تعاملی[۱]، آموزش آنلاین انفرادی[۲]

[1] Online training
[2] Computer management training
[3] Computer-assisted education
4 Simultaneous online training
5 Asynchronous online training Fixed e-learning
6 Adaptive e-learning
7 Online e-learning

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

در دوره همه‌گیری کرونا و به‌واسطه این بیماری اکثر فعالیت‌های انسانی دچار دگرگونی شد یکی از این دگرگونی‌ها بحث آموزش و یادگیری بود باتوجه‌به این که حرکت به سمت آموزش‌های الکترونیک و مجازی در اسناد بالادستی آموزشی کشور ذکر شده بود؛ اما تا قبل از دوره کرونا توفیق چندانی به‌خصوص در بخش آموزش‌وپرورش نداشت که با وجود این بیماری حرکتی شتاب‌زده و با اجبار به سمت این‌گونه آموزش‌ها ایجاد شد که مزایا و معایب خاص خود را داشت. در سال‌های اخیر پیشرفت تکنولوژی و افزایش حجم دانش و اطلاعات، کهنه شدن سریع مطالب درسی و آموزش مداوم، نه‌تنها در شیوه‌های یادگیری تغییراتی ایجاد کرده است؛ بلکه روش‌های خلاقانه‌ای را ابداع نموده است. شیوه‌هایی که به کمک آن فرد می‌تواند به شکل خودگردان، مستقل و مستمر به مطالبه‌ی دانش و استفاده از آن بپردازد. استفاده از فضای مجازی، منجر به گسترش و پوشش نظام آموزشی شده که استقرار مدارس هوشمند از پیامدهای مثبت آن می‌باشد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که آموزش‌وپرورش الگوی خاصی را در گسترش مدارس بهره‌مند از فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی به شکل استاندارد در نظر گرفته و محیط یاددهی چندرسانه‌ای را به اجرا می‌گذارد. در واقع این‌گونه مدارس دارای ویژگی‌هایی است که می‌تواند به دانش‌آموزان در یادگیری مطالب درسی به شیوه‌های دلخواه و مناسب خدمات‌رسانی نماید، در صورت فراهم شدن این زمینه، مدارس می‌توانند تربیت خلاق و کاربردی ارائه داده و دانش‌آموزان را به اهداف خود نزدیک‌تر کنند (احمد، لائو، پله، آرشینف، ال - اندری، وایت و گرابس،۲۰۲۱)[3]. هم اکنون مشاهده می‌کنیم که اکثر معلمان استادان و آموزش‌دهنگان از فضای مجازی برای آموزش استفاده می‌کنند. حال‌آنکه از چندوچون این فضا آشنا نیستند. در پژوهش حاضر می‌کوشیم تا با مرور و شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های آموزش مجازی به بررسی راهکارهایی برای اثربخش کردن آموزش مجازی بپردازیم و تأثیر این بهبود را بر روی یادگیری و علاقه دانش‌آموزان بسنجیم.

۲. یادگیری الکترونیک

فناوری آموزش یا یادگیری الکترونیکی شیوه‌ای برای طراحی، تدوین، ارائه و ارزشیابی آموزش است که از قابلیت‌ها و امکانات الکترونیکی برای کمک به یادگیری بهره می‌گیرد. آموزش الکترونیک یاری‌رسان انسان‌های کاوشگر و خواهان یادگیری است، خصوصاً اینکه این روش وابستگی به زمان و مکان را کم می‌کند (مایکل و کرسلی،۲۰۱۱[4]).

1 Interactive online training
2 Individual online training
3 Ahmed،Lau،Poole،Arshinoff، El-Andari،White & Grabs
4 Michael & Kearsley

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

۳. طراحی آموزشی

طراحی در لغت به معنی ترسیم کردن، ساختن و آماده‌سازی یک نقشه است. براین‌اساس طراحی آموزشی عبارت است از تهیه نقشه مشخص در مورد چگونگی دستیابی به اهداف آموزشی (زارعی زوارکی، ۱۳۸۶).

بر اساس این دو تعریف در آموزش مجازی باید قبل از برگزاری کلاس معلم به‌مثابه یک طراح آموزشی نقشه‌ای از فرایند آموزش را طراحی کند ابزارهای لازم شامل نرم‌افزارها سایت‌ها و.... برای یادگیری در فضای آموزشی را بیابد و آنها را باتوجه‌به شرایط در طراحی خود بکار ببرد تا یادگیری مجازی اثربخش شود. فضای مجازی این امکان را به معلمان می‌دهد تا از روش‌های خلاقانه‌تری برای یادگیری دانش‌آموزان استفاده کنند.

۴. مقایسه آموزش مجازی و سنتی

آموزش الکترونیکی نسبت به آموزش سنتی دارای مزایای عمده‌ای است. فراگیران قادر به تنظیم آهنگ یادگیری باتوجه‌به شرایط خود هستند. اکثر برنامه‌های آموزش الکترونیکی را می‌توان در زمان نیاز به آن استفاده کرد. آموزش الکترونیکی باعث افزایش قدرت نگه‌داری اطلاعات در فراگیران می‌شود که در این راستا از عناصر متفاوتی نظیر: صوت، تصویر، امتحانات کوتاه‌مدت، و تعامل با فراگیر و سایر موارد برای تأکید مجدد در فراگیری هدفمند استفاده می‌شود. درصورتی‌که فراگیران یک بخش از یک مطلب را فرا نگیرند می‌توانند در زمان مناسب به آن رجوع کرده و آن را فراگیرند و یادگیری هر بخش جواز ورود به بخش بعدی است. آموزش الکترونیکی از متغیرهای زمان و مکان مستقل است. وقتی مطالب به‌صورت متن، تصویر، صدا، و حرکت ارائه می‌شود دیگر نیاز کمتری به یادداشت‌برداری با کاغذ و قلم است که خود باعث صرفه‌جویی در تولید چنین وسایلی است و در ضمن این‌گونه برنامه‌ها از جذابیت بیشتری برای مخاطب برخوردارند (شاه بیگی و نظری، ۱۳۹۰).

شبکه‌های اجتماعی مجازی را می‌توان نوعی آموزش از راه دور به‌حساب آورد، لذا این‌گونه آموزش می‌تواند در موقعیت‌هایی که امکان حضور معلم و فراگیر در یک کلاس درس وجود ندارد، بسیار مفید و کاربردی باشد. در کشورمان در پی شیوع بیماری کرونا و تعطیلات ناخواسته مدارس، تهیه نرم‌افزار شبکه شاد بستر مناسبی را برای آموزش از راه دور فراهم کرد. با شروع راه‌اندازی برنامه شاد و استمرار فرایند یاددهی - یادگیری در این فضای مجازی، ذی‌نفعان آموزش‌وپرورش با چالش‌هایی مواجه شدند. از طرفی مسئولین تعلیم‌وتربیت کشور عنوان نمودند حرکتی که در حوزه آموزش مجازی به‌خاطر تهدید کرونا صورت گرفت،

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

تبدیل به یک فرصت شده است که می‌توان در زمان بازگشایی مدارس بستر شبکه شاد را به‌عنوان مکمل برنامه درسی و برای گسترش عدالت آموزشی به کار گرفت (رزنیوز[1]،۲۰۲۰).

۵. چالش‌های آموزش مجازی

مهم‌ترین این چالش‌ها به شرح ذیل است:

۵-۱. هزینه بالا تهیه و عدم دسترسی متوازن به اینترنت و تجهیزات لازم در کشور

بسیاری از مربیان و دانش‌آموزان برای اطمینان از ادامه یادگیری آنلاین در طی بیماری همه‌گیر ویروس کرونا به فناوری متکی بودند. بااین‌وجود، زیر ساخت‌های ضعیف ازجمله، شبکه، مشکلات دسترسی و عدم دسترسی و مهارت‌های دیجیتالی ضعیف مانع آموزش آنلاین گردیده است (قراری، محمدی و قربانی، ۱۳۹۹).

علاوه بر مشکلات زیرساخت و شبکه در کشور متأسفانه در مناطق محروم عدم وجود اینترنت پایدار و پرسرعت و عدم توان تهیه تجهیزات آموزشی از قبیل تلفن همراه و رایانه باعث شده تا جمعی از دانش‌آموزان از تحصیل باز بمانند که طبق آمار جمعیت آنها به حدود ۳ میلیون نفر می‌رسد این در حالی است که بر اساس اصل ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران دولت موظف است وسایل آموزش‌وپرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد (موسوی، غلام نژاد، حسن شیری، غفرانی و رئوفی , ۱۴۰۱).

۵-۲. عدم توان کار معلمین و دانش‌آموزان با تکنولوژی روز و نبود آموزش‌های لازم و درک درست از فضای مجازی

دسته‌بندی موارد مخل در آموزش مجازی در سه دسته:

دسته اول مشکلات فنی است که در آن به ضعف در زیرساخت‌ها و نبود ارتباط چهره‌به‌چهره بین مدرس و فراگیرنده و کاهش امنیت در اطلاعات اشاره شده است. دسته دوم مشکلات مهارتی و عدم تطابق مدرسان با آموزش بر خط است که عدم آشنایی با محیط مجازی و ساختار آن، دشواری ارزیابی کیفیت یادگیری فراگیران، مقاومت مدرسان برای ورود به عصر فن آوری و تغییر شیوه‌های ارزیابی سنتی و درنهایت، افزایش حجم کاری مدرسان را شامل می‌شود (پرهیزی، زمانی و عاصمی، ۲۰۱۴).

در حال حاضر برخی معلمان به‌واسطه عدم مهارت کافی در استفاده از فضای مجازی از زیر بار مسئولیت شانه خالی می‌کنند و صرفاً به کپی‌برداری و اشتراک‌گذاری مطالب و محتوا بسنده کرده‌اند و یا اصلاً توان کار

[1] Ruoznews

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

با سیستم‌های الکترونیک و آموزش مجازی را ندارند که عمدتاً معلمان باسابقه را شامل می‌شود. در حال حاضر شاهد تغییرات گسترده در این زمینه هستیم و لازم است تا دروسی کارآمد در دانشگاه فرهنگیان و ساعات ضمن خدمت مناسب برای این امر در نظر گرفته شود.

۵-۳. عدم امکان ارزشیابی صحیح

ارزشیابی از آموخته‌های یادگیرندگان یکی از مسائل مهم برنامه‌های درسی مجازی است. محیط‌های یادگیری مجازی دارای قابلیت‌های متنوعی هستند. ازیک‌طرف می‌توان با استفاده از این امکانات، راهبردهای مؤثری را برای ارزشیابی واقعی از آموخته‌های دانش‌آموزان به کار گرفت، و از طرف دیگر، اطمینان از صحت و اعتبار شیوه‌های ارزشیابی مجازی، باتوجه‌به توسعه مداوم ابزارهای الکترونیکی، با چالش‌ها و دشواری‌های متعددی روبه‌روست (علم، علیپور و حسینی نیا،۱۳۹۹).

در آزمون‌ها و ارزشیابی‌های فضای مجازی برخلاف فضای واقعی، به دلیل کاهش نظارت معلمان، احتمال بروز رفتارهای غیراخلاقی بسیار بیشتر است. نمونه‌هایی از این رفتارها در فرایند اجرای آزمون‌ها در فضای مجازی به شکل کمک‌گرفتن از فرد ثالث، به‌اشتراک‌گذاری پاسخ‌ها بین دانش‌آموزان یک کلاس به روش‌های گوناگون، استفاده از منابع آموزشی به هنگام آزمون و ... نمود پیدا می‌کند. در این محیط، یادگیرندگان می‌توانند با جست‌وجو در منابع گوناگون متنی، صوتی و تصویری پاسخ سؤال‌های ارزشیابی را بیان کنند، با استفاده از تالارهای گفت‌وگو نظرات و ایده‌های دیگران را به نام خود ارائه دهند، و مطالب را از محل‌های گوناگون رونوشت بردارند و به مطالب خود بیفزایند (فاچر، کیوز[1]، ۲۰۰۹).

بنابراین، این توضیحات لازم است تا نحوه ارزشیابی در فضای مجازی تاحدامکان از نوع مستمر و در طول فرایند تحصیل باشد و سعی شود تا چندین نوع پروژه برای گروه‌های دانش‌آموزان انتخاب شود.

۵-۴. اختلال در سلامتی دانش‌آموزان همچون اعتیاد به فضای مجازی، اختلالات اسکلتی

خستگی و خشکی چشم، سردردهای مکرر و اختلال در جریان طبیعی خواب، از جمله آسیب‌های شایعی است که سلامت جسمانی کودکانی را که بیش از حد با ابزارهای دیجیتال کار می‌کنند، به‌شدت تهدید می‌کند. کم‌تحرکی، چاقی و اضافه‌وزن نیز از دیگر آسیب‌هایی است که کودکان و نوجوانان در صورت استفاده مداوم از فضای مجازی و پرهیز از حضور در بازی‌هایی فیزیکی به آن دچار شده‌اند و حتی ممکن

[1] Faucher & Caves

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

است این گروه سنی در آستانه ابتلا به دیابت نیز قرار بگیرند. زمان استفاده از فضای مجازی نیز باید چارچوب مشخصی داشته باشد، به‌طوری‌که استفاده از فضای مجازی باید در هنگام خوردن غذا، ابتدای صبح و انتهای شب یا پیش از اتمام تکالیف درسی ممنوع باشد و پس از آن نیز از حدود یکی دو ساعت، تجاوز نکند. همچنین وظیفه والدین در تأمین تفریحات سالم و پرجنب‌وجوش برای کودکان و نوجوان در ایام همه‌گیری بیماری کووید ۱۹ بیشتر بوده و لازم است زمان مهمی از ساعات روز را به تحرک در خانه و انجام سرگرمی‌های گروهی با فرزندان خود، اختصاص دهند (ترابیان، عامری، خسروی و بنی جمالی،۱۳۹۹).

۶. مزایای آموزش مجازی

۶-۱. علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به یادگیری و پژوهش در فضای مجازی

استفاده از تکنولوژی‌هایی از جمله شبیه‌سازی‌های رایانه‌ای[1]، چندرسانه‌ای‌های آموزشی وب‌سایت‌ها[2]، وبلاگ‌ها[3] ، نرم‌افزارهای هوشمند[4]، انیمیشن‌ها و بازی‌های رایانه‌ای[5] توسط ابزارهایی مانند تلویزیون رایانه، تبلت و موبایل‌های هوشمند، دنیایی از فرصت‌ها و منابع یادگیری را پیش روی دانش‌آموزان قرار داده است. این تکنولوژی‌ها ضمن کمک به توسعه فضای یادگیری به خارج از محیط کلاس و مدرسه، به دانش‌آموزان فرصت می‌دهند زمان، مکان و منابع یادگیری را طبق علاقه‌های خود انتخاب کنند، در مورد موضوعات بیندیشند، اهداف خود را مشخص کنند، به دنبال کشف راه‌حل‌هایی برای مسائل و سوال های خود باشند و در بسیاری از موارد آموخته‌های خود را ارزیابی کنند (بابایی،۱۳۹۸).

به نظر معلمان تدریس در فضای مجازی این پیامد مثبت را نیز به همراه داشته است که دانش‌آموزان یاد گرفتند تنها منبع یادگیری کتاب و تنها محل یادگیری مدرسه و کلاس نیست. بلکه گوشی تلفن همراه و تلویزیون هم می‌تواند ابزار یادگیری و نه سرگرمی باشد. دانش‌آموز می‌تواند گوشی در دست بگیرد و یک کلیپ آموزشی ببیند، دانش‌آموز می‌تواند به‌جای کارتون از تلویزیون فیلم آموزشی ببیند (عباسی، حجازی، و حکیم‌زاده، ۱۳۹۹).

[1] Computer simulations
[2] Educational multimedia websites
[3] weblog
[4] Smart software
[5] Animations and computer games

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

۶-۲. روش‌های تدریس خلاقانه برای یادگیری

در فضای مجازی به‌واسطه امکان استفاده از محتوای چندرسانه‌ای و سامانه‌ها و نرم‌افزارهای متنوع یادگیری می‌توان باتوجه‌به هرم یادگیری بلوم[1] از روش‌های متنوع و جذاب برای تعمیق یادگیری و اثربخش کردن آموزش بهره برد.

در زیر به چند نوع از نرم‌افزارها اشاره می‌کنیم:

۱. نرم‌افزارهای خودآموز

۲. نرم‌افزارهای مکمل آموزشی (مکمل آموزش یا نرم‌افزارهای همراه کتاب)

۳. نرم‌افزارهای ابزار معلم (راهنمای معلم، ارائه مطلب و ابزار طراحی و نمایش)

۴. نرم‌افزارهای دائرةالمعارف و فرهنگ (دانشنامه)

۵. نرم‌افزارهای بازی و سرگرمی‌های آموزشی

۶. نرم‌افزارهای کتاب‌های الکترونیکی (کیف الکترونیک)

۷. نرم‌افزارهای تکلیف و تمرین‌های الکترونیکی

۸. نرم‌افزارهای شبکه‌های آموزشی، و وبگاه‌ها و وبلاگ‌های آموزشی

۹. نرم‌افزارهای آزمون ساز و برگزار کنندهٔ آزمون

۱۰. نرم‌افزارهای شبیه‌ساز کارگاه یا آزمایشگاه

۱۱. نرم‌افزارهای اجزای آموزشی (برنده ,۱۳۹۹)

۶-۳. امکان مشاهده چندین باره محتوا آموزشی

دانش‌آموز می‌تواند محتوایی را که کامل فرانگرفته و یا علاقه دارد چندین بار مشاهده کند.

در فضای مجازی برای دانش‌آموزان فرصت دوباره نگاه‌کردن و گوش‌کردن تدریس معلم فراهم است و دانش‌آموز می‌تواند فیلم تدریس معلم را چندین بار بادقت ببیند، تا مطالب را یاد بگیرد. تولید محتوای آموزشی توسط خود معلم کلاس و توضیح دادن درس‌ها با صدای معلم باعث افزایش یادگیری دانش‌آموز در فضای مجازی می‌شود (رحمانی، ۱۳۹۹).

۷. ارزشیابی

یکی از مزایای انکارناپذیر آموزش مجازی بحث ارزشیابی است، در این نوع آموزش نه‌تنها ارزشیابی با سرعت بیشتری انجام می‌شود؛ بلکه حرکت به‌سوی خود ارزشیابی که می‌توان آن را یکی از اهداف مهم

[1] Bloom's learning pyramid

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

آموزش‌وپرورش دانست در اینجا در حال شکل‌گیری است. فراگیر با ارزشیابی مستمر خود به شناخت بهتری نسبت به خودش دست می‌یابد و به‌طورقطع در پیشرفتش مؤثر خواهد بود (شاه بیگی و نظری، ۱۳۹۰).

باتوجه‌به این که ارزشیابی در بخش چالش‌های مجازی ذکر شد؛ اما درعین‌حال می‌تواند نقطه قوت آن هم باشد به‌شرط آنکه از روش‌های نوین و با تمرکز بر ارزشیابی مستمر و گروهی باشد تا تک آزمون و فردی زیرا در فضای مجازی مشکلات عدیده‌ای وجود دارد مثل مشکلات اینترنت و ... که می‌تواند ارزیابی به روش تک آزمون را تحت‌تأثیر قرار دهد همچنین تمایل به مشورت با دوستان و پاسخگویی گروهی به مقدار بیشتری حس می‌شود. علاوه بر این در بخش آزمون فردی ارزشیابی مستمر باعث می‌شود تا دانش‌آموز به سمت خود ارزشیابی سوق پیدا کند؛ زیرا آزمون‌های الکترونیک این قابلیت را دارند تا در لحظه به دانش‌آموز بازخورد بدهند و او را از وضعیت خودآگاه کند و حتی روند پیشرفت و تغییرات او را به‌سرعت به وی در قالب یک نمودار و... نشان دهد.

۸. افزایش مسئولیت‌پذیری و درگیری بیشتر اولیا با فرایند یاددهی - یادگیری دانش‌آموزان

در دوره کرونا باتوجه‌به این که آموزش مجازی در خانه انجام می‌شود والدین نسبت به گذشته توجه و مشارکت بیشتری در فرایند یادگیری فرزندان خود دارند و به‌عنوان دستیاری برای معلم در خانه و در کنار دانش‌آموز نقش ایفا می‌کنند و نیاز به ارتقا سواد و مهارت‌های خود را احساس می‌کنند که این امر موجب افزایش سطح مسئولیت‌پذیری در آنان شده است و توجه آنان را بیش‌ازپیش به فرایند آموزش و یادگیری دانش‌آموز معطوف کرده است.

در این مورد لازم است تا معلم به‌عنوان یک فرد محوری هم آموزش‌های لازم را برای کودک فراهم کند و هم آموزش‌هایی را برای خانواده‌ها در نظر بگیرد تا آموزش به نحوه احسن حاصل شود و از خطاها در امر آموزش جلوگیری شود (عباسی، حجازی، و حکیم‌زاده، ۱۳۹۹) .

۹. راهکارهای پیشنهادی برای بهبود و اثربخش کردن آموزش مجازی

- ایجاد ارتباط فعال بین دانش‌آموزان از طریق ایجاد گروه‌های مجازی دانش‌آموزان و ایجاد تعامل بین آنها
- آموزش سواد رسانه‌ای و حریم خصوصی به دانش‌آموزان جهت جلوگیری از سو استفاده در فضای مجازی

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

- درگیرکردن دانش‌آموزان به‌وسیله روش‌های متنوع و ایجاد چالش‌های مجازی همچون فیلم گرفتن از تهیه غذا و.. تحت نظارت والدین و ایجاد فرصت‌های واقعی یادگیری تا حد ممکن در منزل
- ارائه آموزش‌های لازم به والدین در جهت ارتقا آگاهی
- ایجاد فضای گفتگو و انتقال تجربه بین معلمان
- لزوم توجه به برنامه درسی ترکیبی (مجازی، حضوری)
- لزوم توجه به شبکه ملی اطلاعات و بسترسازی فضای مجازی

۱۰. ارتباط آموزش مجازی و یادگیری دانش‌آموزان

در عصر حاضر فضای مجازی تاثیر بسزایی در زندگی افراد دارد و بیشتر زمان هر فرد در شبکه های اجتماعی صرف میشود . دانش آموزان نیز از این قاعده مستثنی نیستند و فضای مجازی در میان آن ها از محبوبیت زیادی برخوردار است . فلذا اگر از این فضا به درستی استفاده شود به ارتقا سطح علمی دانش آموزان کمک بسیاری می شود. این روش موجب افزایش سرعت یادگیری شده و مدت زمان به یادسپاری مطالب را در ذهن افزایش میدهد . همچنین باعث صرفه جویی در زمان کلاس میشود و موجب میشود وقتی دانش آموزی به هر دلیلی نتوانسته است در کلاس حضور یابد از درس عقب نماند و فایل هایی که معلم از طریق اینترنت برای او به اشتراک گذاشته است را مطالعه کند . به همین علت آموزش مجازی از بهترین و تاثیر گذار ترین روش ها در حال حاضر است (طالب زاده،۱۳۹۹). در سراسر جهان، شیوع بیماری کرونا ویروس ۲۰۱۹ منجر به برخی تغییرات اساسی در تعاملات اجتماعی و سازمانی شده است. از این رو، آموزش و پرورش نیز از این شرایط مصون نبوده است. همه‌گیری کرونا ویروس، فعالیت بسیاری از مدارس در ۱۸۸ کشور جهان را متوقف کرده و بر اساس گزارش یونسکو، بیش از یک و نیم میلیارد دانش‌آموز (بیش از ۹۱ درصد از دانش‌آموزان جهان) تحت تأثیر همه‌گیری کرونا ویروس قرار گرفته‌اند و سیستم آموزشی آن‌ها نیز دچار تغییرات جدی شده است؛ تغییراتی که به صورت عمومی و یا توسط مدارس و موسسات آموزشی ایجاد شده است.آموزش و پرورش یکی از عوامل مهم توسعه و پیشرفت هر کشوری است. مانند دیگر کشورها، فاصله اجتماعی در ایران با تعطیلی دوره‌های حضوری در مدارس دنبال می‌شود و این امر مقامات آموزشی کشور ما را بر آن می‌دارد تا برای تدریس به شیوه‌های جدید و مجازی و همچنین برگزاری امتحانات آنلاین برنامه‌ریزی کنند. بنابراین، آموزش مجازی را می‌توان نقطه عطفی در آموزش و پرورش ایران به دلیل کرونا ویروس دانست. آموزش مجازی روشی برای طراحی، تدوین، ارائه و ارزیابی آموزش است که از قابلیت‌های آن برای تسهیل یادگیری استفاده می‌شود. یادگیری مجازی مزایای بسیاری را ارائه می‌دهد که در برنامه‌های سنتی آموزشی وجود ندارد، مانند دسترسی از هر نقطه و در هر زمان، بحث‌های ناهمزمان با همکلاسی‌ها،

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

بازخورد فوری در مورد آزمون‌ها. با این حال، با وجود مزایای یادگیری مجازی، پیاده‌سازی آن همیشه آسان نیست.در ایران، آموزش مجازی برای دانش‌آموزان از طریق برنامه‌های تلویزیونی و رسانه‌های اجتماعی در تلفن همراه انجام می‌شود.اگرچه شیوع کرونا ویروس در کشور ما مشکلاتی را برای سیستم آموزشی ایجاد کرده، اما فرصتی برای آزمایش راه‌حل‌های آموزشی جدید ایجاد کرده است. با این حال، شرایط دستیابی به آموزش مجازی در بحران کرونا ویروس به دلیل ۱) زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی پیچیده، ۲) عدم آمادگی معلمان برای آموزش مجازی، ۳) عدم دسترسی به همه زیرساخت‌ها و تجهیزات، ۴) تمایل به برگزاری کلاس‌های حضوری، ۵) عدم امکان استفاده از آموزش مبتنی بر تلفن همراه برای همه گروه‌های سنی، ۶) عدم دسترسی همه به تلفن‌های هوشمند، ۷) سواد رسانه‌ای ناکافی و قابلیت‌های تکنولوژیکی، ۸) ناتوانی در مجازی‌سازی همه دوره‌ها، و ۹) تعداد فراگیران و زمان محدود برای آماده‌سازی دوره‌های آنلاین، بسیار پیچیده است(ییلمز،کبل و دیلر[1]،۲۰۲۰).

یکی از مهم‌ترین عوامل در یادگیری از راه دور و آموزش مجازی، حمایت از فراگیران در تحصیل است. نتایج مطالعات مختلف نشان داد که استفاده از محیط‌های فنی مناسب و پشتیبانی از سیستم‌های یادگیری مجازی می‌تواند در مدارس موفق باشد. سیستم پشتیبانی یادگیرندگان به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا از فعالیت‌ها و ابزارهایی برای حمایت از یادگیری خود استفاده کنند و فراگیران می‌توانند یادگیری خود را با توجه به توانایی‌های شخصی خود از طریق سیستم پشتیبانی یادگیری کنترل کنند. در همین حال، معلمان و همکلاسی‌ها نیز نقش دستیاران سیستم پشتیبانی یادگیری را ایفا می‌کنند (رهبر،۱۴۰۰).

سیمپسون[2]، حمایت فراگیران را در یک اصطلاح وسیع به عنوان «کلیه فعالیت‌های فراتر از تولید و ارائه مطالب درسی که به پیشرفت دانش‌آموزان در مطالعه کمک می‌کند» تعریف کرد. او تعریف خود را به دو دسته اصلی پشتیبانی از دانش‌آموزان بسط داد: دسته اول شامل حمایت تحصیلی در همه زمینه‌های آموزشی، مانند تعریف محدوده دوره، توضیح مفاهیم، بررسی دوره، بازخورد، توسعه مهارت‌های یادگیری، پیگیری پیشرفت و غنی‌سازی (گسترش مرزهای دوره و به اشتراک گذاشتن هیجان یادگیری) بود. دسته دوم فعالیت‌ها شامل مشاوره (بررسی مشکلات و ارائه پیشنهادات)، ارزیابی (ارائه بازخورد به افراد در مورد استعدادها و مهارت‌های غیرآموزشی)، اقدام (پرداختن به ترویج مطالعه)، حمایت (تشکیل پرونده برای تأمین بودجه)، تشویق (ترویج تغییرات درون موسسه به نفع دانش‌آموزان) و سازماندهی حمایت از دانش‌آموزان است.

این شرایط فرصتی را فراهم آورده که مدارس به آموزش مجازی روی بیاورند. با وجود این، نگرانی اصلی در مورد بسته شدن مدارس، عدم امکان پشتیبانی از دوره‌هایی است که کاملاً عملی هستند و نیاز به آموزش و تمرین حضوری دارند. توصیه می‌شود با توجه به تداوم حضور کرونا ویروس، مقامات آموزشی و معلمان از تجربه به دست آمده و همچنین نقاط ضعف و قوت در برگزاری کلاس‌های آنلاین موثر و موفق در سال

1 Yilmaz Ince, Kabul & Diler
2 Simpson

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

تحصیلی جدید بهره‌مند شوند. همچنین، برای رفاه آموزشی دانش‌آموزان، سیستم حمایتی یادگیرنده باید به درستی مورد توجه قرار گیرد. در این راستا، با آموزش معلمان و دانش‌آموزان، می‌توان تعامل در سیستم آموزش مجازی را به طور مناسب آموزش داد.

۱۱. روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع مروری بوده و از متون کتابخانه‌ای و پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف برای تدوین مقاله استفاده شده است. مقاله مروری در یک موضوع؛ تحقیق را به‌گونه‌ای خلاصه و سازماندهی می‌کند که بتواند به دیگران در فهم و تجمیع آن موضوع کمک کند. یک مقاله مروری دانش زمینه‌ای لازم در آن موضوع را به‌عنوان یک فرض در نظر می‌گیرد و به آن نمی‌پردازد و در عوض به طبقه‌بندی تحقیقات انجام شده در آن موضوع و دورنمای آن موضوع‌های خوب سازماندهی شده تحقیقاتی پیشین در آینده و ارزیابی و مقایسه راهکارها و روش‌های موجود می‌پردازد و هدف آن، فراهم‌کردن یک دیدگاه به‌خوبی سازماندهی شده و کامل از کارهای انجام شده در یک موضوع تحقیقی است. این اطلاعات و منابع به شیوه کتابخانه‌ای از تمامی منابع معتبر شامل کتاب، مقاله‌ها و مجله‌ها، سایت‌ها، نشریه‌های رسمی و مطبوعات مورد بررسی قرار گرفته و اطلاعات مفید، از همه آن‌ها استخراج شد.

۱۱. بحث و نتیجه‌گیری

با درنظرگرفتن مواردی همچون ارتقای سطح دانش معلمان در استفاده از تکنولوژی‌های روز، ایجاد تعامل پیوسته و مؤثر میان اولیاومربیان، مشارکت دادن دانش‌آموز در کلاس مجازی، تهیه محتوای الکترونیکی و ازبین‌بردن مشکلات زیرساختی و مخابراتی و رفع موانع مالی دانش‌آموزان کم‌برخوردار می‌توان به افزایش هرچه بیشتر اثرگذاری آموزش الکترونیکی و در نتیجه ارتقای سطح آموزشی کشور کمک کرد. علاوه بر موارد فوق شیوع پاندمی کرونا و غیرحضوری شدن اکثریت کلاس‌های حضوری و برگزاری کلاس‌ها به شکل مجازی و از راه دور بررسی آموزش الکترونیک و تأثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان را بیش‌ازپیش ضروری ساخته، ازاین‌رو شیوه و چگونگی آموزش الکترونیکی و بررسی تأثیر آن بر یادگیری و پیش‌بینی راهکارهایی جهت تأثیرگذاری بیشتر این نوع از آموزش بر روند یادگیری فراگیران بسیار موردتوجه می‌باشد. البته در مقابل باید به این نکته اشاره کرد که همین ویژگی آموزش الکترونیک خود سبب می‌شود بسیاری از والدین که در جریان آموزش حضوری خود را از روند آموزشی فرزند خود دور نگاه‌داشته و تمام وظایف را به معلم می‌سپارند، با شیوع ویروس کرونا و غیرحضوری شدن کلاس‌های مدرسه، به‌ناچار وارد فرایند آموزش شده و بیش‌ازپیش در جریان روند آموزشی فرزند خود قرار گرفته و از توانائی‌های خود جهت ارتقای سطح آموزشی کودکان و ایجاد ارتباطی نزدیک با فرزند خود بهره می‌گیرند .

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

بر اساس مطالب گفته شده آموزش مجازی به‌عنوان یک رکن اساسی در یادگیری و آموزش دانش‌آموزان نقش بازی می‌کند براین‌اساس معلم باید به ظرفیت‌ها و چالش‌ها آموزش مجازی آشنا باشد و برای آموزش خود و یادگیری دانش‌آموزان طراحی داشته باشد که چگونه از ظرفیت‌های فضای مجازی استفاده کند و چالش‌ها را کاهش دهد. به‌این‌ترتیب آموزش مجازی بهینه و اثربخش می‌شود و هر چه آموزش مجازی اثربخش‌تر و بهینه‌تر شود می‌توان تأثیر آن در یادگیری و علاقه دانش‌آموزان را مشاهده کرد هرچند آموزش مجازی جانشینی برای آموزش حضوری و رابطه چهره‌به‌چهره معلم و دانش‌آموز نیست اما می‌توان با استفاده از قابلیت‌های متنوع و گوناگونی که داراست به‌عنوان مکملی برای غنی‌تر کردن آموزش‌ها و برای اهداف مدنظر متناسب باارزش‌ها و آرمان‌ها که از آن به حکمرانی مجازی آموزشی تعبیر می‌کنیم مورداستفاده قرار گیرد و بازدهی فعالیت‌های آموزشی - تربیتی را ارتقا بخشد.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

منابع

بابائی. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش با شیوه تفکر خلاق به والدین و دانش‌آموزان بر پیشگیری از آسیب‌های فضای مجازی (مطالعه اقدام‌پژوهی) .پژوهش‌های کاربردی در مشاوره.

بدیعی، س. (۱۳۹۵). انواع نرم‌افزارهای آموزشی. رشد جوانه، ص. شماره ۵۲.

برنده ,نسیم. (۱۳۹۹). کلاس‌های آنلاین و اعتیاد اینترنتی نوجوانان در دوران کرونا .مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی.

پرهیزی، آ.، زمانی، ب.، و عاصمی، ا. (۲۰۱۴). چالش‌های یادگیری مجازی. مجله فناوری‌های آموزشی، ۴۰-۴۳.

ترابیان، لیلا، عامری، فریده، خسروی زهره و بنی جمالی، شکوه سادات. (۱۳۹۹). واکاوی پدیدارشناسانه علل اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران .تحقیقات نظام سلامت.

تربتی‌نژاد، شاهورانی و حجگذاری، (۱۴۰۰). بررسی تأثیر آموزش مجازی بر یادگیری دانش‌آموزان با تأکید بر راهکارهای افزایش اثربخشی .پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش‌وپرورش ۱۲۹-۱۳۸، (۵)۴۶.

رحمانی، ف. (۱۳۹۹). یادگیری مؤثر در آموزش مجازی در دوران کرونا. نخستین کنفرانس تجارب برتر تربیتی معلمان. تاکستان.

رهبر کرباسدهی فاطمه، رهبر کرباسدهی ابراهیم. آموزش مجازی دانش‌آموزان طی همه‌گیری کرونا ویروس ۲۰۱۹: معضلات و راهکارها. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد. ۱۴۰۰; ۱۶ (۳) :۲۲۴-۲۲۵.

زارعی زوارکی، ا. (۱۳۸۶). معرفی الگوهای طراحی آموزشی. جزوه درسی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه. تهران.

شاه بیگی، ف.، و نظری، س. (۱۳۹۰). آموزش مجازی: مزایا و محدودیت‌ها. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، ۴۷-۵۴.

شکاری سردشت، م. (۱۴۰۰). آموزش مجازی و آسیب‌های آن بر دانش‌آموزان، خانواده‌ها و معلمان. دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، علوم‌انسانی و رفتاری در ایران و جهان اسلام.

صفرزایی، ح.، و حیدرزادگان، ع. (۱۳۹۷). باز تعریف فضای مجازی بر اساس سند تحول بنیادین در نظام آموزش‌وپرورش، نهمین همایش انجمن فلسفه تعلیم‌وتربیت ایران، زاهدان. زاهدان.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

طالب زاده، فاطمه،۱۳۹۹،تاثیر آموزش مجازی بر یادگیری دانش آموزان،هشتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی،آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران،تهران.

عباسی، حجازی، حکیم‌زاده و رضوان. (۱۳۹۹). تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی از فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد): یک مطالعه پدیدارشناسی .تدریس پژوهی ,8(3) , 24-1.

عباسی، ف., حجازی، ا و حکیم‌زاده، ر. (۱۳۹۹). تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی از فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی. فصلنامه علمی تدریس پژوهی، ص۱-۲۴.

علم، علیپور و حسینی نیا. (۱۳۹۹). بررسی اهمیت و لزوم توجه به چالش‌های آموزش و یادگیری در فضای مجازی در دوران کرونا در نظام آموزشی ایران .تحقیقات جدید در علوم‌انسانی.

موسوی، غلام نژاد، حانیه، حسن شیری، غفرانی، رئوفی ,شهین. (۱۴۰۱). چالش‌های آموزش مجازی در دوران پاندمی کووید -۱۹: یک پژوهش کیفی .نشریه پرستاری ایران.

Ahmed, Z., Lau, C. H., Poole, M., Arshinoff, D., El-Andari, R., White, A., ... & Grabs, D. (2021). Canadian Conference for the Advancement of Surgical Education (C-CASE) 2021: Post-Pandemic and Beyond Virtual Conference AbstractsBlended learning using augmented reality glasses during the COVID-19 pandemic: the present and the futureActivating emotions enhance surgical simulation performance: a cluster analysisTraining in soft-tissue resection using real-time visual computer navigation feedback from the Surgery Tutor: a randomized controlled trialSonoGames: delivering a point of care ultrasound ....

Faucher, D., & Caves, S. (2009). Academic dishonesty: Innovative cheating techniques and the detection and prevention of them. Teaching and Learning in Nursing, 4 (2), 37-41.

Joughin, G.(2009). Assessmnt, Learning and Judgement in Higher Education: A Critical Review. In Gordon Joughin Assessment, Learning and Judgement in Higher Education. Australia: Springer.

Michael G, M., & Kearsley, G. (2011). Distance Education: A Systems View of Online Learning. What's New in Education. Cengage Learning.

Moghnian D, B. P. (2006). New outlooks of virtual education. Tehran: Shahrab: Ayandesazan publication.

Yilmaz Ince, E., Kabul, A., & Diler, İ. (2020). Distance education in higher education in the COVID-19 pandemic process: A case of Isparta Applied

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

Sciences University. International Journal of Technology in Education and Science, 4(4), 345-351.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]

فصلنامه ایده های نوین روانشناسی
دوره ۱۳، شماره ۱۷ ، تابستان سال ۱۴۰۱

The effectiveness of virtual education on the learning of middle school students in the Corona era

Delaram Moghimi Bidhendi[1]

Abstract

Undoubtedly, the corona epidemic caused a lot of changes in the daily life of people. With the use of electronic education, many of the limitations of education in the traditional way were removed. In fact, electronic education can be considered as an introduction to the realization of one of the aspects of human rights, which is the creation of equal educational opportunities for all. The research showed that the students were more skilled in using educational software than the teachers, and also based on this research, almost half of the schools did not have computer technicians, which indicated that the right conditions for using virtual education are not available. This method tried to use both types of methods at the same time and non-simultaneous in a combined way in order to create the best interaction with learners and increase the effectiveness of virtual education methods. Factors such as different structures of the educational management system, different tastes in text and content design, different test and evaluation methods, reduced physical communication between the teacher and the learner, as well as paying attention to the amount of investment on tools and infrastructures and the readiness of human resources to implement virtual education. Caused damage to the entry of electronic tools Because the tablet can be felt as an educational space. The present study is considered as applied research in terms of its purpose and as a qualitative research method (review). The statistical population of the current research was reliable sites (Erik, Iran Mag, Humanities Comprehensive Portal, etc.), articles, researches, and theses. The findings showed that virtual education as The effective element in education can increase the productivity of education and learning, public access, etc. by solving challenges, provided that it is paid attention to and with further investigations, a comprehensive model (virtual education governance model) for how to use it in Education should be developed.

Keywords ; Virtual education, learning, Corona

[1] Master's Degree in Measurement and Measurement (Psychology), Faculty of Psychology, Islamic Azad University, Tehran Branch, Tehran, Iran

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-30]